

Indické geopolitické myšlení

ĽUBOŠ KRIŽAN, VLADIMÍR BAAR

Ostravská univerzita, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Ostrava, Česko (University of Ostrava, Faculty of Science, Department of Human Geography and Regional Development, Czechia): e-mail: lkrizan430@gmail.com, vladimir.baar@osu.cz

ABSTRACT **The Indian Geopolitical Thought** – Since its independence in 1948, India has strived to become a major geopolitical power in South Asia, and an important player in the world. Early on, India achieved significant successes especially in the developing world. Failures caused by the lost war with China include, the rise of separatism and international isolation. After 1990, India gradually became an undisputed leader in South Asia but has since faced a number of important challenges. India is trying to consolidate its geopolitical position. The main goal of the article is to analyze Indian geopolitical thought, its sources, and relevance in Indian geopolitics.

KEY WORDS Indian geopolitics – geopolitical thought – geostrategy

---

KRIŽAN, L., BAAR, V. (2018): Indické geopolitické myšlení. Geografie, 123, 4, 507–527.
Do redakce došlo v září 2017, přijato do tisku v listopadu 2018.

© Česká geografická společnost, z. s., 2018

Úvod

Navzdory různým vnitřním problémům měla Indie po vyhlášení nezávislosti v roce 1948 ambice stát se světovou velmocí. Cestu k tomuto cíli ovšem brzdily války s Pákistánem a Čínou, jakož i vnitřní konflikty, které pozici Indie oslabovaly. Přesto je dnes Indie považována za významného geopolitického hráče ve světě. Podílí se na boji proti terorismu, je klíčovou velmocí v jižní Asii a spolupracuje se všemi významnými aktéry mezinárodních vztahů. Indické geopolitické myšlení stále patří mezi ty oblasti geopolitiky, které nebyly dostatečně prozkoumány a vede se kolem nich v akademických kruzích poměrně široká diskuse. Vzhledem k historickému a kulturnímu vývoji Indie část odborníků pochybuje, zda jasně definovatelné indické geopolitické myšlení existuje. Další část konstatuje, že existuje, ale nedokáže se efektivně prosadit a konkurovat jiným geopolitickým školám. Problematické je také identifikovat jednotlivé diskurzy indického geopolitického myšlení. Varsney (1993) sice rozlišuje dva proudy a dva typy diskurzu (hinduistické nacionalisty a sekularisty), avšak hranice mezi nimi jsou málo zřetelné, neboť v řadě oblastí se oba směry prolínají a navzájem se ovlivňují. Právě z těchto důvodů je velmi obtížné definovat povahu indického geopolitického myšlení a vymezit, co do něj patří nebo ne. Druhým problémem je samotný nedostatek literatury nebo jiných relevantních zdrojů, na základě kterých bychom mohli exaktně stanovit, co je pro indickou geopolitiku typické. Komplikované je také určit relevanci jednotlivých zdrojů, protože mnohé zdroje se geopolitiky dotýkají jen velmi nejasně.

Navzdory těmto nedostatkům existují zdroje, na jejichž základě můžeme podat alespoň základní představu o hlavních rysech indického geopolitického myšlení. Lze konstatovat, že se jedná o komplexní celek sestávající ze dvou složek. První jsou práce indických autorů, politiků, filozofů nebo armádních představitelů. Ty v této práci označujeme jako interní zdroje. Jejich prostorový charakter je převážně regionální nebo lokální a jejich hlavním cílem je přispět k vybudování stabilní Indie, která by působila v jižní Asii jako regionální mocnost. Druhou jsou externí zdroje, tj. různé myšlenkové představy, včetně filozofických, které nepocházejí z indického subkontinentu, ale našly uplatnění v geopolitické strategii země. Jedná se převážně o koncepty íránské, japonské a britské geopolitiky, ve kterých se Indie ocitla jako jeden z významných aktérů a jejichž prostřednictvím by Indie mohla dosáhnout svých cílů, přičemž některé byly i částečně zapracovány do indické strategie. Náš příspěvek se zabývá zatím méně prozkoumanými oblastmi v rámci indické politiky a geopolitiky, a to indickým geopolitickým myšlením a jeho postavením v rámci indické strategie, což je zatím v zahraničí jen zřídka zpracovávané téma a v rámci českého a slovenského prostředí (resp. středovýchodoevropského) nebylo zkoumáno vůbec. Cílem článku je proto představit nejvýznamnější koncepcie indického geopolitického a strategického myšlení, prvky, z nichž sestává a jeho kompatibilitu a vazby s jinými školami geopolitického myšlení.

Článek hodnotí jednotlivé indické geopolitické koncepty a strategie, které byly vybírány na základě své relevantnosti a rozsahu (mnohé indické koncepty jsou lokální, jejich význam pro světovou geopolitiku je jen částečný) s cílem odpovědět na tři základní otázky: Jaký charakter má indické geopolitické myšlení? Jaké jsou jeho zdroje? Jaký je jejich prostorový rozměr? Naše práce se v porovnání s jinými pracemi, které nejčastěji zmiňují jen starověkého průkopníka indické politické a ekonomické vědy Kautilyu (Tanham 1992, Anand 2009), zabývá i méně známými koncepty, které se do povědomí většiny autorů nedostaly (jako např. Sastrí 1943 nebo Pal 1916) a zároveň využívá i externí koncepty zahrnující Indii, nebo ty, jež ovlivňovaly indické geopolitické myšlení. Vybrané interní zdroje vycházejí z indických filozofických konceptů, pokud obsahovaly geopolitické myšlenky, a externí zase myšlenky, které byly součástí jiné tradice, ale zahrnovaly i význam Indie pro geopolitiku. Při výzkumu jednotlivých prací indického geopolitického myšlení je částečně využita kritická geopolitika, zejména formální a praktický diskurz zkoumaných prací. Dále analyzujeme geografická kritéria, především prostorový rozsah jednotlivých konceptů, ale rovněž i tradice a zdroje, z nichž vycházejí. Výsledkem je srovnání zdrojů indického geopolitického myšlení předložené v přehledné závěrečné tabulce 1.

Současný stav poznání indické geopolitiky

Cohen (1973) označil jižní Asii za specifický makroregion, v jehož rámci je nejdominantnějším celkem Indie, která má podle něj potenciál udržovat mocenskou rovnováhu v Asii. Nevnímá ji z tradičního pohledu geopolitické síly a vlivu, ale z hlediska toho, že Indie by mohla být garantem spolupráce, rovnováhy a rozvoje v rozvojových zemích (Cohen 1973). Indie potvrdila jeho předpoklady tím, že získala silnou pozici v rozvojovém světě (zejména za pomoc při dekolonizaci) a byla hybnou silou v Hnutí nezúčastněných zemí, které pomáhala spoluzakládat. Přesto zůstávala indická geopolitika dlouho na okraji zájmu světové geopolitiky. A i když získala po rozpadu bipolárního světa na atraktivitu, je stále nedostatečně prozkoumanou oblastí, jíž se zabývá pouze úzké spektrum výzkumníků, kteří se snaží určit místo Indie ve sféře světové geopolitiky.

Podle Tanhama (1992) je indická geopolitika soubor několika entit, které jsou navzájem propojeny. Tou první je geografický prostor, který historicky podmínil kulturní rozmanitost jednotlivých regionů Indie a přitom umožnil vytvoření unikátní civilizace, která dokázala absorbovat vliv různých zahraničních filozofických směrů i dlouhodobý britský vliv. Indie se podle něj stala jakýmsi inkubátorem, ve kterém se mísily různé politické a filozofické proudy, proto i geopolitické myšlení této země je velmi specifické. Z tohoto důvodu je výzkum indické geopolitiky komplikovaný, protože se do značné míry vymyká

pojetí v rámci klasických teorií mezinárodních vztahů nebo konceptů výzkumu geopolitiky.

Důležité je proto definovat, co chápeme jako indické strategické myšlení. Již Tanham (1992) ve své práci konstatuje, že Indie má nedostatečné, resp. žádné strategické myšlení. Indické geopolitické plánování je podle něj chaotické, založené na náhodě. Tanham, Bajpai, Mattoo (1996) v podobném duchu konstatují, že převážná část indických oficiálních kruhů je stále lhostejná ohledně bezpečnostních témat a indická geostrategie, pokud o ní lze vůbec hovořit, nemá žádnou institucionalizovanou podobu a nevyvinula žádný systém prvků, jejichž prostřednictvím by dokázala reagovat na bezpečnostní hrozby, jakož i současné strategické výzvy mezinárodních vztahů. I později Pant (2009, s. 263) konstatuje, že „Indie stále hledá své geopolitické zaměření a stále jí chybí dostatečná kapacita na vytvoření vlastní geopolitické strategie“. Indie podle něho zůstává oproti autoritářské a racionální Číně stále slabším státem v aréně mezinárodní politiky.

Druhým přístupem se vyznačuje práce Cohena a Dasgupty (2012), kteří argumentují, že to, co mnozí akademici vidí jako nedostatek nebo absenci strategického myšlení, je ve skutečnosti jen důsledek geografických, kulturních, historických a dalších faktorů, které všechno „neindické“ vnímaly jako „barbarské“. Snahou indických elit bylo minimalizovat cizí vlivy v zahraniční politice a místo ní preferovaly jiné sféry zájmu. Indie tak v 90. letech prošla výraznou transformací, ovšem kvůli soustředění se na ekonomický rozvoj nedokázala rozvinout efektivní geostrategii, kterou by dokázala konkurovat jiným velmocím (především Číně). Indie se soustřeďovala spíše na tzv. strategické zadržování hrozeb prostřednictvím diplomacie a vyjednávání, než na prosazování svých zájmů prostřednictvím síly. Indickou geopolitiku autoři přirovnávají k současné japonské, kde konstatují, že „obě mají bohatý kulturní a historický vývoj, jsou reaktivní, avšak ne strategicky založené“ (Cohen, Dasgupta 2012, s. 146).

Dalším problémem výzkumu moderní indické geopolitiky (po roce 1947) je tzv. prudký evolucionismus. Jak naznačuje Ganguly (2003) již v názvu svého článku *India's Foreign Policy Grows Up* se indická geopolitika vyvíjela od kolonialismu přes idealismus až po realismus a totéž platilo i pro indické státníky, kteří udávali oficiální směr zahraniční politiky (Mohan 2003, s. 266). Příkladem může být první indický premiér Nehru¹, který zpočátku zastával idealistickou až utopistickou zahraniční politiku, ale po prohrané válce s Čínou v roce 1962 začal prosazovat realismus (Mohan 2003, s. 261). Totéž platilo například při jeho hodnocení Japonska, které po vítězné válce s Ruskem v roce 1905 vnímal jako zemi, která pomůže Asii osvobodit se od kolonialismu a imperialismu, ale

¹ V textu striktně používáme anglické tvary indických jmen – tedy Jawaharlal Nehru a ne Džaváharlál Nehrú. V anglické transkripci uvádíme i nepřekládané indické termíny, které v textu píšeme kurzívou.

později ve 30. letech, po událostech v Mandžusku a Číně, ho vnímal jako agresora (Ubaidulloev 2011).

Možností, jak lze charakterizovat indickou geopolitiku se nabízí v její analýze a hodnocení v rámci nezápádních teorií mezinárodních vztahů. Podle Acharyi a Buzana (2010), jsou klasické západní teorie příliš široké ve svých zdrojích a příliš dominantní v akademické obci, ale nedokážou reflektovat všechny prvky, které ovlivňují geopolitické chování jednotlivých států. Proto je nutné doplnit klasické západní teorie o analýzu chování tzv. nezápádních geopolitických aktérů, mezi něž patří i Indie. Předložený příspěvek rozhodně není jediný, který se pokouší pracovat s nezápádními teoriemi mezinárodních vztahů. Jako příklady uvádíme práce o Japonsku (Tokijská škola, Kokugawská škola), Číně (škola Tsinghua) a východní Asii (Sata a kol. 2011), Asii (Chan, Mandavill, Bleiker 2001) či Africe (Dunn, Shaw 2001). Behera (2010) konstatuje, že v Indii, i vzhledem k historickému a kulturnímu vývoji, lze jen velmi těžko najít nějaký dominantní proud nebo teorii, podle níž by se dala analyzovat geopolitika této země. Všímá si proto jen dvou nejvýraznějších proudů.

Prvním je kautilyanismus (pojmenovaný podle indického filozofa Kautilyi), který přispěl do mezinárodních vztahů svou teorií o mandalách² (skupinách států, mezi nimiž vládnou komplikované vztahy) a konceptem tzv. *matsya nyaya* (právo ryby, kde větší ryba pojídá ty menší) a *upay* (opatření, která musí stát provést, aby si zachoval existenci). Druhý proud reprezentuje nehruismus, založený prvním indickým premiérem Jawaharlalem Nehruem, který se stal hybnou silou Hnutí nezúčastněných zemí a významně se podílel na dekolonizaci ve světě. Zahrnuje v sobě principy jako *ahimsa* (nenásilí) nebo *swarajya* (samostatnost), což ho postavilo do opozice vůči imperialismu a kolonialismu. Sympatie tento koncept získal zejména v rozvojových zemích (nehruismus byla ideologie, která stála mezi liberalismem a fabiánským socialismem, až na některá indická specifika, která jsou výše zmíněná; realistické prvky, např. snaha o hegemonii, se do něj dostaly až po smrti jeho zakladatele). Kautilyanismus bychom mohli porovnat s pracemi realistů jako např. Waltze, Bulla a Butterfielda (1979) o tzv. anarchii, kterou je definován systém mezinárodních vztahů, jemuž se přizpůsobují jednotliví aktéři, nebo Mearsheimer (2001), který hovoří o nejistotě v rámci mezinárodních vztahů, jakož i snaze států zajistit si své postavení (v tom se kautilyanismus shoduje s realismem, protože také poukazuje na anarchii, avšak připouští změnu a vznik mírové spolupráce mezi státy). Nehruismus je zase směsí liberálních i realistických prvků a vychází i z Gandhiho ideologie, i když gandhismus byl liberály odmítnut pro své myšlenky o „osobním sebespasení“ (Howard 1978).

² Původně *raja-mandala* čili kruh států, přátelských i nepřátelských, obklopujících „panovníkův stát“. Západní politologie přijala ve 20. století termín *mandala* pro označení specifických impérií a jejich vazalských států v jihovýchodní Asii v období od 5. do 15. století.

Z hlediska kritické geopolitiky nebyla problematika Indie zpracována příliš rozsáhle, jeden z mála akademiků, který ji využívá je Chaturvedi (1998, 2003). Pro diskurzivní analýzu (vychází z kritické geopolitiky) vycházíme z prací Doddse (1997), Dijkinca (1998), Ó Tuathaila (1999) a Kuusamy (2010), na jejichž základě zkoumáme diskurz formální (názory a pohledy akademiků, výzkumníků a rozličných komentátorů na indickou geopolitiku) a praktický (každodenní praxi prováděnou politiky a aktéry na prosazení jednotlivých konceptů indické geopolitiky v realitě). Vzhledem ke složitosti problematiky je však kritická geopolitika nedostatečná. Podle Kofroně (2012) část odborníků považuje kritickou metodu za cestu, která ji odtrhla od reálného geografického dění. Kritika se týká téměř všech jejích aspektů od obsahových přes metodologické až po ideologické. Jak uvádějí Kurfürst a Baar (2016, s. 7) „od reálné politiky se izoluje a omezuje se spíše na její problematizování, čímž ztrácí kapacitu k ovlivnění reality a dochází k napětí mezi aktivismem kritických pozic a pasivitou vůči vlastní pozici“. Při indické geopolitice je proto nutné brát ohled na historické, geografické a kulturní prvky, které dělají indickou geopolitiku specifickou a odlišnou. Důležité při výzkumu je také reflexe změn jednotlivých konceptů v prostoru a čase (Wallis 1970). Vzhledem k tomu, že indická geopolitika má dlouhý historický vývoj, je třeba vnímat jednotlivá období a analyzovat vlivy historických paradigmat na její vývoj, jakož i jejich relevanci v současnosti. Indickou geopolitiku zkoumáme jako souhrn dvou skupin – interních (domácích indických) a externích prvků (zejména britský a perský vliv).

Vybraná interní východiska indické geopolitiky

Indie je země s bohatým kulturním a historickým vývojem, avšak díky své geografické poloze, která ji izolovala od zbytku světa (Tanham 1992) a neumožnila jejím vládcům úspěšně expandovat za hranice indického subkontinentu (Sen 1975), ale také z náboženských důvodů (viz níže) a kolonialismu cizími mocnostmi, se v ní výrazně nerozvinulo geopolitické a strategické myšlení, jak ho známe ze západních zemí nebo Japonska (Laš, Baar 2014), kde se zformovaly i jednotlivé proudy a školy, které po určité období výrazně ovlivňovaly politické směřování příslušné země. Bajpai, Basit a Krishnappa (2014) hovoří o formování moderního strategického myšlení v Indii až v postkoloniálním období, kdy se na něm začali podílet jednotliví politici, armádní představitelé a akademici. Jejich vize se však do praktické roviny prosazovaly velmi pomalu. Tanham (1992) hovoří dokonce o nedostatku vlastního indického strategického myšlení a jeho absenci v oficiálním diskursu indické zahraniční politiky, a to i v důsledku hinduistického pojetí času a života v člověka, podle kterého je vše již předem určeno, a proto není důvod, aby člověk plánoval budoucnost. Behera (2010) zas mluví o zanedbávání, jakož

i podfinancování jednotlivých institucí, které by se zabývaly studiem mezinárodních vztahů a politiky a měly by výrazné vazby na oficiální politiku (výjimkou je pouze prestižní Jawaharlar Nehru University v Delhi, zbylé se problematikou zabývají pouze okrajově).

V práci Varshneyho (1993) lze vidět snahu o vymezení diskurzu v indické geopolitice, kde rozlišuje mezi tzv. náboženskou a sekulární percepcí Indie. Náboženská percepcie považuje Indii za jakousi výjimečnou zem (*karmabhumi* – země vhodná pro rituály) nebo za *aryavarthu* – zemi Árijců, která je určena pouze pro hinduisty a náboženství, která se vyvinula z hinduismu (buddhismus, džinismus a sikhismus). Jiné prvky považuje za cizorodé, a ty musí být z Indie vytlačeny. Cizinci byli označováni podle tohoto výkladu za *mlecchu* (barbary), kterým měl být vstup do této země odepřen (Strnad 2003, Deák 2015). Druhým proudem jsou tzv. sekularisté, mezi něž patřil například i Nehru, a kteří považovali za určující faktor vztah k vlasti a kultuře. Nicméně je třeba konstatovat, že mezi těmito dvěma proudy je velmi tenká hranice, která se dá jen velmi těžko odlišit, protože i práce sekularistů obsahují některé prvky náboženského proudu.

V rámci Indie je možné najít jen pár zdrojů, které se problematikou geopolitiky a geostrategie zabývají implicitně. Asi nejznámější prací, která je v indické geopolitice považována za nadčasovou, a na niž se nejčastěji odvolávají indiští stratégové, je Kautilyova *Arthashastra* (původně vyšla ve 3. století před n. l.), která od 20. století vyšla v mnoha jazykových mutacích (Kautilya 1992). Podle této práce je svět rozdělen na dva typy států – jeden pod nadvládou *vijigishua* (panovníka, který neustále touží po dobývání nových území) a druhý pod nadvládou *chakravartina* (panovníka, který dokáže ukončit neustálý zápas mezi státy a nastolit mír, ale zároveň je schopen ze všech sil bránit své území). Svět, ve kterém vládne první typ panovníka čelí chaosu, anarchii a válkám, je plný nebezpečí ze strany sousedních států, ale také vlastní rodiny a úředníků, kteří se mohou snažit o svržení panovníka. *Vijigishu* žije v tzv. prostředí *matsya nyaya* (právo ryby), kde „větší ryby pojídají ty menší“. Aby se tento panovník zachránil z tohoto postavení, musí se stát *chakravartinem*, a to dokáže jen tak, že pochopí pozici svého státu ve skupině různých dalších území, pro které Kautilya použil název *mandala*. Ta je založena na geografických a geopolitických předpokladech, kde se ve středu takového schématu nachází *vijigishu*. Stát přímo sousedící s ním, většinou nepřítel, je *ari*, další stát sousedící s *ari* je pro změnu spojenec *vijigishua* atd. *Parshnigraha* je sousedící stát, který čeká, kdy *vijigishu* zaútočí na jiný stát a po čase ho nečekaně přepadne zezadu. Za územím *parshnigrahy* se nachází většinou přátelský stát *akranda*, který v případě útoku *parshnigrahy* přijde panovníkovi na pomoc. *Parshnigrahsara* je také nepřátelský stát, který v případě války napadne *akrandu* zezadu, na to navazuje *akrandasara*, která je přátelským státem atd. Kautilyova *mandala* je však ještě komplexnější. V úvahu je třeba vzít ještě dva typy států a to *madhyamu* (hraniční stát, sousedící jak *vijigishuem* a *arim*, přičemž jim může oběma pomáhat) a *udasina*

(neutrální stát). Kautiliya následně vyčlenil šest principů zahraniční politiky vůči jiným státům:

- *sandhi* (spojenectví, mír) - kdokoli, kdo se cítí slabší než druhý (stát), měl by nabídnout mír a spojenectví
- *vigraha* (válka) - kdokoli se cítí mocný, může být schopen vést válku
- *asana* (neutralita) - kdokoli, kdo si myslí, že je natolik silný, že se dokáže sám ubránit útoku nepřátel, by měl prohlásit neutralitu
- *yana* (pochod, demonstrace) - kdokoli, kdo se cítí být ohrožen nepřítelem, by měl demonstrovat svou sílu
- *samshraya* (aliance) - každý, kdo si myslí, že není schopen se ubránit sám, by měl navázat alianci s druhým státem
- *dvaidhibhava* (dvojitá politika) - kdokoli, kdo si myslí, že pomoc druhému státu je nutná, by měl s jedním státem uzavřít mír a vést válku proti druhému.

I v tomto případě Kautiliya rozděluje jednotlivé typy v rámci svých principů. *Sandhi* vnímá jako mír se zárukami, zároveň však tvrdí, že mír i válka přinášejí státu současně výhody i nevýhody. Válku rozděluje na tři typy:

- *prakashayudda* - jedná se o otevřenou válku, která probíhá klasickým způsobem zahrnujícím bitvy a rozličné bojové operace
- *kutayudda* - partyzánská válka, v níž se využívá moment překvapení a na nepřítele se útočí z různých směrů
- *tusniyudda* - tajná válka, na nepřítele se útočí prostřednictvím různých skrytých agentů a zrádců, využívají se i magické praktiky.

Neutralitu Kautiliya vnímá jako snahu o zachování míru a pořádku na území svého státu, ale zároveň i jako snahu získat vlastní prospěch. Kautiliya ve své práci identifikuje tři aspekty neutrality nazývané *sthana* (ticho), *asana* (upuštění od jakýchkoliv styků s jinými zeměmi) a *upekshana* (nedbalost a ignorance vůči zahraničnímu dění). *Yanu* vnímá Kautiliya jako možnou přípravu na válku, avšak nemusí znamenat jednu z fází války. Jedná se jen o snahu demonstrovat sílu před nepřítelem a přimět ho upustit od svých záměrů. *Samshraya* hovoří o tom, že když panovník není schopen sám bránit svou zemi, měl by navázat alianci se silnějším státem, který by mu byl schopen poskytnout pomoc v případě vojenského útoku nepřítele. *Dvaidhibhava* je vnímána jako snaha udržovat s jednou stranou (např. sousedním státem) mír za účelem poskytnutí pomoci druhému státu. Zároveň doporučuje vůči třetím stranám udržovat neutralitu.

Kautiliyova strategie však není efektivní bez zvážení určitých opatření (*upay*), která jsou nutná pro zrealizování jeho konceptu. Mezi nejvýznamnější patří:

- *sama* (dobro, akceptace pravdy, i když přinese potíže) - panovník musí umět posoudit úspěšnost nebo nebezpečí svých zásahů

- *dana* (dar) – tato strategie se využívá vůči slabším panovníkům a lidem nezainteresaným do konfliktu, aby je přitáhla na stranu panovníka (v praxi užívaná vůči vaišjům)
- *bheda* (hrozba) – zasévání rozkolu do řad nepřítele za účelem oslabit ho a přimět k vyjednávání (v praxi užívaná vůči šúdrům)
- *danda* (trest) – může znamenat i otevřenou válku za účelem porážení nepřítele resp. přimět ho postavit se na stranu panovníka
- *maya* (iluze) nebo starší termín *indrajala* (podvod, kouzlo) – obě slouží k oklamání nepřítele prostřednictvím různých zákulisních her za účelem oslabit jeho pozornost; ve druhém případě se jedná o oslabení nepřátelského státu prostřednictvím magie
- *upeksa* (klid, rovnováha) – v případě dostatečné schopnosti státu ubránit se, je někdy lepší prohlásit neutralitu.

Kapur (1976) uvádí jako příklad využití Kautilyovy strategie v praxi Gandhiho a Nehruovu snahu o neutralitu během studené války a vytvoření Hnutí nezávislých zemí, snahu čelit Pákistánu a Číně prostřednictvím navázání vztahů se zeměmi jako Sovětský svaz (který byl v nepřátelském vztahu s Čínou), Írán a Afghánistán (kteří byli v nepřátelském vztahu vůči Pákistánu). Gordon (2014) uvádí podobný příklad, zároveň však upozorňuje na použití síly (*danda*) vůči odbojným muslimským vládcům států Junagadh (1948) a Hyderabad (1949), kteří se nechtěli připojit k nezávislé Indii, nebo roku 1962 vůči Portugalské Indii (Goa, Daman, Diu, Dadra a Nagar Haveli). Také odkazuje na strategii mandaly při soupeření s Čínou, kde uvádí navázání přátelských vztahů s některými zeměmi jihovýchodní a východní Asie, které měly či mají s Čínou napjaté vztahy (např. Filipíny, Vietnam, Japonsko). Je však třeba konstatovat, že tato strategie se v moderní indické geopolitice upravovala a modifikovala vzhledem k tomu, že některé myšlenky již nejsou aktuální (např. *indrajala*).

Primárním geopolitickým dílem je práce indického nacionalisty a člena Indického národního kongresu Bipina Chandry Pala z roku 1916 *Nationality and Empire*. Pal předpovídal, že hinduistická civilizace se spojí se židovsko-křesťanskou civilizací (dnešní Západ) v konfliktu s islámskou a čínskou civilizací. Západní civilizaci sice pokládá za nebezpečnou pro lidstvo a obdivuje duchovní myšlenky islámu, avšak zároveň se obává rizik politického islámu, který považuje za omyl. Podle Pala bude paneuropanismus (spojovaný se západní civilizací) velmi vážnou hrozbou pro neevropské civilizace. V důsledku rozpínavosti paneuropanismu hrozí konflikt s panislamismem a panmongolismem (reprezentovaným Čínou). Pokud Evropa dokáže včas odstranit vnitřní rozpory, může snadno získat dominanci nad islámským i mongolským (čínským) světem. V takovém případě nebude nic bránit pronikání evropského vlivu do islámského světa i do Číny. Současně ale předpokládá, že bude velmi těžké, aby evropské státy dokázaly překonat vlastní

spory, a během té doby předpokládá posílení postavení Číny a z toho vyplývající hrozbu pro Indii. Na eliminování této hrozby předpokládá nutnost vytvoření aliance mezi Indií a Západem. Za vnitřní hrozbu považuje rovněž indické muslimy, kteří se mohou v budoucnu inspirovat panislamismem a ohrozit tak vnitřní stabilitu Indie. Navrhuje proto spojenectví s evropskými zeměmi, především s Velkou Británií, které by vyrovnalo tuto možnou hrozbu pro hinduistickou civilizaci. Relevance těchto myšlenek potvrdil následující vývoj. Příkladem jsou především války s Pákistánem po vyhlášení nezávislosti nebo islámský terorismus na území Indie, což způsobilo, že Indie patří mezi země, které se výrazně zapojují do boje proti terorismu ve světě. Jako druhý příklad lze uvést komplikované vztahy s Čínou, s níž Indie vedla válku v roce 1962, kterou prohrála, přičemž Indie v krizové situaci požádala o pomoc Spojené státy, a ty vyslaly k indickým břehům svou flotilu (Strnad 2003).

Dalším významným příspěvkem k indické geopolitice je kniha drávidského historika a indologa Srikanty Sastriho (1943) *Geopolitics of India and Greater India*. Ve své práci za prioritu považuje nejprve vyřešení vnitřní politické situace v Indii. Uvědomuje si, že v zemi existuje mnoho národů, etnických, sociálních i náboženských komunit, které před ovládnutím Brity měly určité postavení, a předpokládal, že v případě krize mohou obnovit nacionalistické pnutí. Upozorňuje i na ekonomické rozdíly uvnitř indické populace, které také mohou vést ke vzpourám a neklidu (což se také stalo – např. naxalitské hnutí). Případný neúspěch v zahraniční politice by mohl být také eskalátorem destabilizace. Sastri považuje zejména prostor Indického oceánu za klíčový pro existenci země, a proto by v něm měla mít Indie rozhodující postavení. Velký důraz klade na vyřešení státních hranic. Na rozdíl od Nehrua však považuje za důležité, aby země spolupracovala s Velkou Británií a USA, které mohou být pro Indii užitečnými spojenci.

V tomto období se podíleli na tvorbě indického geopolitického myšlení i akademici a armádní špičky. Právě ty si uvědomovaly podstatu a význam Indického oceánu pro bezpečnost země a regionu. Panikkar (1945) a Vaidya (1949) se orientují převážně na námořnictvo a zároveň koncentrují svou pozornost na Indický oceán. Panikkar považuje, podobně jako Sastri, za klíčové pro efektivní fungování Indie dominanci nad Indickým oceánem. Podle Panikkara (1945) je „Indický oceán tepnou života pro Indii“, a proto ji musí efektivně kontrolovat. V minulosti podle něj indiští vládci málokdy poznali význam Indického oceánu (ani nemohli, protože hinduismus zakazoval cestování po moři, výjimkou byla drávidská říše Čólů, která svůj vliv prosadila v 11. století až do indonéského souostroví). Pro vybudování efektivní kontroly nad Indickým oceánem musí Indie učinit tyto tři kroky:

- vybudovat silné námořnictvo
- efektivně chránit pobřežní vody
- vybudovat respekt a tradici námořnictva.

Profesionální voják K. B. Vaidya (1949) také navrhoval, aby se Indie stala jediným suverénem v rámci Indického oceánu, podle něho by však měla kromě pobřežní linie kontrolovat hranice celého prostoru Indického oceánu a vytlačit z něj každého vetřelce. Vaidya i Panikkar také zdůraznili, že je důležité mít vliv ve strategických bodech Indického oceánu, aby se v něm v budoucnu nemohla prosadit Čína nebo jiná velmoc, která by mohla ohrozit existenci Indie.

Jak již bylo zmíněno, obrovský význam pro indickou geopolitiku měl i první indický premiér Jawaharlal Nehru, jehož myšlenky můžeme analyzovat prostřednictvím jeho prací *The Discovery of India* (2004, první vydání 1946) a *Independence and After: a Collection of Speeches, 1946–1949* (1956, první vydání 1949). V té Nehru (1956) uvádí, že pro Indii je nejdůležitější dodržovat princip nezúčastněnosti a prosazovat svou pozici v dekolonizovaných zemích. Pro zabezpečení indické bezpečnosti a pozice v mezinárodních vztazích považuje i Nehru za důležité, aby si země udržela kontrolu na Indickým oceánem, který považuje, stejně jako Panikkar (1945), za životní tepnu pro Indii.

Nehru a na něj navázané indické elity považovali asijské spojence USA (Japonsko, Jižní Koreu a Tchajwan) za protektoráty USA (Brewster 2011, s. 830), což bylo odrazem jejich příklonu v bipolárním světě k Sovětskému svazu. Ogden (2014) však uvádí, že podpora principu nezúčastněnosti byla více méně výsledkem pragmatismu. Nehru si uvědomoval různé vnitřní a vnější problémy Indie, které mohly destabilizovat situaci v zemi, proto bylo pro něj výhodnější podporovat mír a neutralitu, aby mohl snížit výdaje na armádu a více investovat do ekonomického rozvoje země. Ve své první práci Nehru (2004) považuje za základní stavební prvek indického státu synkretismus. Indie podle něj, kromě toho, že byla rodištěm několika náboženství a filozofických proudů, dokázala absorbovat i neindické náboženské a filozofické koncepty. Za příklad dává Ashoku (třetí panovník Maurijské říše ze 3. století před n. l., který prosazoval buddhistické principy), Kabira (básník z 15. století, hlásal smír mezi náboženstvími), Guru Nanaka (zakladatel sikhismu, snažil se o synkrezi hinduismu a islámu), Akbara (3. mughalský panovník 1556–1605, prosazoval náboženský synkretismus, zavedl dokonce nové náboženství *Dín e-Illáhi* (Boží víra), které spojovalo prvky hinduismu, islámu, zoroastrismu a džinismu; patřil k nejtolerantnějším muslimským panovníkům) nebo svého současníka Mahatmu Gandhiho. Uvedené osobnosti vnímal jako strůjce indické kultury, protože se snažili spojit a stmelit všechny kultury indického subkontinentu do jedné entity, Aurangzeba (6. mughalský císař 1658–1707, který byl známý svou krutostí a netolerancí) naopak vnímá jako ničitele, protože pronásledoval všechny nemuslimské prvky v zemi. Na stálost Nehruovy doktríny i v současné době poukazuje např. Hall (2016).

Zároveň můžeme v moderním období sledovat již zmíněný trend útlumu pokusů při vytváření geopolitické strategie Indie. Jedná se zejména o období po roce 1962, kdy země prohrála válku s Čínou a do popředí se dostalo velké množství vnitřních

problémů, které zemi výrazně ochromily. Kothari (1997) vidí tyto problémy ve dvou rovinách, na jedné straně v sociální (prohlubující se sociální rozdíly a pokračující diskriminace dalitů a znevýhodnění kmenů vedly ke vzniku naxalitského hnutí), a na druhé nacionalistické (sikhský separatismus v Paňdžábu, vzpoury malých etnik v severovýchodní Indii a drávidský nacionalismus na jihu). Vedle separatismu k problémům patří i konflikty se sousedy, především s Pákistánem, se kterým Indie svedla dvě války a hrozila tzv. balkanizace Indie (Kapur 1996). Geopolitika země se v tomto období snažila především o zachování územní celistvosti země. Varshney (1993) píše nejen o odůvodněných hrozbách ze strany Pákistánu a Číny, ale i o fiktivních hrozbách, zejména o tzv. imperialistických agentech ilegálně přecházejících hranice za účelem podněcování nepokojů a separatismu, které by měly vést k rozpadu Indie. Jako příklad můžeme uvést údajný plán Brahmaputra, na který se odvolává Brabec (1989) v rozhovorech s indickými představiteli. Jeho cílem mělo být osamostatnění severovýchodu Indie, vznik drávidského státu (*Dravid Nadu*) na jihu Indie, vznik sikhského Chálistánu v Paňdžábu, připojení Kašmíru k Pákistánu, přičemž zbytek Indie se měl decentralizovat a Pákistán měl získat dominantní roli v jižní Asii. Pro toto období je charakteristický i vznik různých separatistických koncepcí. Chopra, Mishra a Singh (1984, s. 124) uvádějí, že sikhští separatisté vytvořili dokonce vlastní geopolitickou koncepci, jejímž zakladatelem byl samozvaný prezident Chálistánu Jagjit Singh Chauhan, který navrhoval vytvoření volné konfederace jihoasijských států, která by podle něj přinesla mír celému indickému subkontinentu. Hlavními mocenskými centry jižní Asie se podle něj měly stát Pákistán, Bangladéš a nezávislý sikhský stát Chálistán³. Sikhský separatismus nakonec vedl k atentátu na premiérku Indiru Gandhi (1984) a tamilský nacionalismus k atentátu na jejího syna a pozdějšího premiéra Indie Rajiva Gandhiho (1991). V uvedeném období nestability se přidružily i ekonomické problémy spojené s rozpadem Sovětského svazu, významného obchodního partnera Indie. Anand (2009) uvádí, že Indie ztratila hlavního partnera i ekonomickou pomoc, která z této země přicházela, a začala se topit v problémech.

Začátkem 90. let došlo k reformám, které nastartovaly ekonomický růst i mocenské ambice země ve světě. V tomto období se převážně jedná o práce akademiků, kteří se začali částečně podílet na tvorbě indické geopolitiky. K nim patřil např. Sanjay (2015), který analyzuje význam indické kontroly nad Indickým oceánem, kterou považuje za zásadní pro rozmach Indie jako velmoci a Sibal (2013), který uvádí jako nejvýznamnější výzvy pro Indii kontrolu nad Indickým oceánem, normalizaci vztahů s Čínou a Pákistánem a prosazení se ve střední Asii i v jihoovýchodní Asii. Rajendra (2014) zase zdůrazňuje potenciál Indie v jihovýchodní

³ Sikhové se snažili vytvořit vlastní stát již při dekolonizaci Britské Indie, protože však chtěli teritoriálně navázat na silně protibritský sikhský stát z let 1801–1849, tedy na území s převahou muslimů, nebyly jejich požadavky akceptovány.

Asii a Pacifiku, kde vyzývá k navázání vztahů na základě historických a kulturních vazeb mezi těmito zeměmi, počítá i se zapojováním indické komunity v těchto státech. Sborník prací editovaný Krishnappou a Princym (2012) *Grand Strategy for India 2020 and Beyond* se stal dokonce jedním z nejvýznamnějších dokumentů analyzujících mezinárodní postavení Indie. Za nejvýznamnější výzvy označuje geopolitický prostor Indického oceánu, mezinárodní bezpečnost, prostory ve střední a východní Asii, vztahy s Čínou, jakož i vnitřní výzvy – stabilizaci Kašmíru, boj proti naxalitské hrozbě (indičtí komunisté maoistického typu) a jiným separatistickým skupinám působícím ve státech na severovýchodě nebo na jihu Indie.

Vybraná externí východiska indické geopolitiky

Jako první kolonialisté se v Indii lokálně prosadili Portugalci. Ti se řídili strategií vytvořenou Afonsem de Albuquerque. Jak uvádí Strnad (2003), tento mořeplavec a vojevůdce tvrdil, že pro zajištění kontroly portugalských zájmů v Indickém oceánu musí být zajištěn přístav Aden (nikdy ho ale nezískali), aby byla zajištěna kontrola nad cestami do Mekky, dřív než ho obsadí turecký sultán, dále musí být dobyt Hormuz, aby mohla být kontrolována úžina do Perského zálivu, a indické pobřeží (Díu a Góa), aby bylo možné kontrolovat obchodní cesty. Cílem Portugalců tedy nebylo vytvoření rozsáhlého panství v rámci Indie, ale jen kontrola obchodu v rámci Indického oceánu. Tato strategie byla v moderní době převzata i Indií, která vnímá Indický oceán jako klíčový prostor své geopolitiky – její pronajaté základny jsou nejen na vlastním pobřeží a ostrovech, ale radarové stanice i na Madagaskaru, Mauriciu a Seychelách. Nejnovější smlouva byla uzavřena s Ománem, finalizuje se i možnost logistického využití francouzských základen v Džibutsku a na Réunionu (Brewster 2018). Ekonomicky se Indie již od 80. let minulého století angažuje v modernizaci iránského přístavu Chabahar⁴, který je součástí ambiciózního plánu na propojení indooceánského a postsovětského prostoru (*International North-South Transport Corridor*). Z iniciativy Indie (a rovněž Jižní Afriky) vzniklo koncem 20. století integrační seskupení 21 států známé nyní jako *Indian Ocean Rim Association* (IORA). V něm by Indie díky své centrální geografické poloze ráda hrála prioritní roli. I to je zřejmě důvod, že členem IORA se nestal Pákistán. Nicméně hlavním soupeřem Indie budou globální ambice Číny. Scott (2008) dokonce píše o nové „Great Game“.

Výrazněji se Indie objevovala ve strategických konceptech britské geopolitiky. Asi nejvýznamnější prací je Curzonova (1909) *The Nationality and Empire*, která

⁴ Indie tak soupeří s Čínou, která se rovněž snaží získat vliv v Indickém oceánu, kde má pronajatou část přístavu v pákistánském Gwadaru, další pak v Thajsku, Myanmaru, Bangladéši, Šrí Lance, Maledívách, Iráku, Džibutsku, Súdánu a Keni.

analyzuje geopolitický význam země pro Britské impérium. Podle Curzona měla Indie na západě eliminovat perský vliv, na severu zabraňovat získání vlivu v Tibetu jinému státu (zejména Rusku) a na severovýchodě vyvíjet tlak na Čínu. Zároveň byla Indie garantem existence samostatného Siamu, který měl být nárazníkovým státem mezi britským a francouzským vlivem. Curzon ve své práci také zdůrazňuje význam stálých a stabilních hranic. Stabilní hranice jsou předpokladem pro vytvoření ekonomických zón a eliminování politických sporů. Autor si uvědomoval tendenci vyhýbání se osídlování pohraničních oblasti v Asii, jakož i odpor vůči stabilizaci hranic v důsledku nomádských zvyků a částečně také v důsledku odporu vůči konkrétním dohodám. Výsledkem této koncepce mohl být vznik tzv. McMahonovy linie v roce 1914 mezi Indií a Tibetem, protože po pádu císařství v Číně a úpadku čínského vlivu v Tibetu neměla Britská Indie s Tibetem jasně definovanou společnou hranici. Dalším příkladem je vznik Johnsonovy a Durandovy linie. Curzon vyzdvihuje geografickou polohu Indie jako stabilní základnu, jejímž prostřednictvím by se daly kontrolovat jednotlivé části Asie a Afriky. Právě z této koncepce vyšly později indické koncepce kontroly Indického oceánu. V Curzonově práci se částečně odrážel i vliv známé Mackinderovy koncepce Heartlandu z roku 1904, v jehož rámci Indie patřila do vnitřního okruhu, jakož i soupeření mezi britským a ruským impériem ve druhé polovině 19. století (tzv. *Great Game*) o nadvládu v centrální a jižní Asii. Na ještě starší vliv klasické geopolitické koncepce námořní moci Alfreda T. Mahana na moderní indickou geopolitiku poukazuje Scott (2006).

Indie se dostala i do strategických konceptů imperiálního Japonska. Kokugawská geopolitická škola v čele s Komakim vyzývala v některých svých příspěvcích Japonsko, aby vyhnalo Brity z Indie a Indy stimulovala na spolupráci s Japonci při sjednocování Asie (Laš, Baar 2014). Japonské geopolitické teorie se šířily prostřednictvím japonských diplomatů a obchodníků po celé Asii (Ubaidulloev 2011) a ovlivnily i část indického politického spektra. Asi nejznámějšími politiky, kteří spolupracovali s Japonskem, byli Rash Behari Bose, který chtěl rovnocenné postavení Indie a Japonska v rámci osvobozené Asie, a Subhas Chandra Bose, jehož názory se shodovaly s japonskou imperiální geopolitikou, která chtěla vytvořit stát na bázi nacionalismu a militarismu. Výsledkem jeho spolupráce s Japonci byl vznik Indické národní armády (*Indian National Army* – INA), jež vznikla ze zajatých indických vojáků, kteří dříve bojovali na straně Britského impéria, a sestavení prozatímní vlády *Azad Hind* (Svobodné Indie). Jeho iniciativa nedosáhla výrazné úspěchy (vláda spravovala pouze Andamany a Nikobary) a zanikla po Druhé světové válce, kdy Japonsko skončilo mezi poraženými státy⁵.

Indie se částečně objevila i v konceptech íránského politického myšlení. Jak uvádí Strnad (2003), již v raném středověku se v Indii prosazovaly perské koncepty

⁵ Faktem je, že S. Ch. Bose je hodnocen v Indii kontroverzně – někteří ho považují za kolaboranta, jiní za pragmatického hrdinu, který bojoval proti britskému kolonialismu.

správy státu (zamíndárský aristokratický a džagírdarský vlastnický systém), jakož i dvorní etika (vláda dillíských sultánů a později i Mughalů). V současnosti je třeba zmínit práce Sikriho (2009) a Kazama a Pahlavaniho (2013), kteří považují Indii jako stát, jehož prostřednictvím by se Írán mohl vymanit z důsledků sankcí ze strany USA a jejich spojenců (prostřednictvím obchodu s Indií, jakož i v zapojování se v boji proti terorismu a mezinárodnímu zločinu), a zároveň zlepšit vztahy s USA, ale také získat vliv jihovýchodní Asii. Všímají si efektivní spolupráce obou zemí v Afghánistánu a střední Asii, jakož i společné vnímání Pákistánu jako nestabilního a nespolehlivého státu, který podporuje terorismus a separatistické hnutí v zemích jižní Asie. Kromě politické spolupráce vnímají i kulturně-historickou rovinu vztahů, která přetrvává již celá staletí a zároveň prostřednictvím ní mají tyto země k sobě velmi blízko, což by mohlo v budoucnu ovlivnit vytvoření geopolitického bloku, který by ovlivňoval dění v Asii. Z indických politiků si nejvíce Nehru uvědomoval význam Íránu pro Indii. Ve své práci *Discovery of India* (2004) konstatuje, že mnoho národů přišlo do kontaktu s Indií, avšak „nejstarší a nejvýznamnější byli Íránci“. Považuje Írán za klíčového spojence v rámci jižní Asie a geopolitického prostoru Indického oceánu. Vzhledem k rozdlům, zejména v náboženské politice a v otázce Kašmíru (kde Írán podporuje referendum), je širší spolupráce nepravděpodobná a jednotlivé koncepty zřejmě zůstanou nadále jen v akademické rovině.

Závěr

Cílem článku bylo představit nejvýznamnější koncepce indického geopolitického myšlení, které jsme vybrali na základě jejich relevance a prostorového charakteru, a zhodnotit jejich význam. Jak jsme nastínili v úvodu článku, v akademické obci se vedou často diskuse, zda něco jako indické geopolitické myšlení existuje nebo ne. Z provedené analýzy lze konstatovat, že existuje, avšak je charakteristické svou nekonzistentností a protikladností. Zejména proto, že Indie byla fakticky během celé historie rozdělena na řadu států, které se od sebe lišily různou úrovní kulturního a historického vývoje, přičemž mnohé zdroje se nedochovaly, nebo se zachovaly jen částečně. Většina konceptů má proto jen regionální charakter a téměř všechny (s výjimkou externích konceptů) vycházejí pouze z indické filozofie nebo částečně navazují na Kautiliyovu *Arthashastru*, která je považována za nejvýznamnější práci indického geopolitického myšlení, a až později, po vyhlášení nezávislosti se transformovaly do oficiálních strategických doktrín státu. Po transformaci a s ohledem na světový vývoj nabyly některé koncepty globální charakter, jako například Kautiliyova strategie, která našla své uplatnění i ve vztazích s Pákistánem a Čínou. Z novějších prací, které ovlivnily indickou strategii, jde o práce Pala (1916), Sastriho (1943) nebo indického premiéra Nehrua (2004),

Tab. 1 – Přehled aktérů indického geopolitického myšlení

Autor diskurzu	Kautilya	Pal	Sastri	Panikkar
Úroveň diskurzu	formální/ praktická	formální	formální/ praktická	praktická
Původ idey	interní	interní	interní	interní
Obsažené prvky	indická strategie a filozofie	indická filozofie	indická filozofie	námořní strategie
Prostorová dimenze	regionální/globální	regionální	lokální	regionální
Geopolitický koncept	soupeření a spolupráce států – koncept mandaly a upay	konflikt civilizací	stabilní Indie	hegemonie v Indoocéánském prostoru
Praktická rovina	soupeření s Čínou, anexe Hydrabadu a Portugalské Indie	konflikt s Pákistánem v Kašmíru, pohraniční konflikty s Čínou	opatření ke stabilizaci Indie a práv menšin vytvořením nových federálních států	silné válečné loďstvo, síť strategických bodů v Indickém oceánu

kde autoři rozebírají a konkretizují své myšlenky. Z vnějších konceptů se jednalo především o britskou imperiální geopolitiku (Curzon 1909) a japonskou geopolitiku (viz tabulka 1). Problémem indické strategie je však její neschopnost efektivně aplikovat jednotlivé myšlenky a koncepty do praxe, což by zlepšilo mocenské postavení Indie ve světě. Většina konceptů je soustředěna pouze na vnitřní nebo regionální problémy, a to má za následek, že Indie stále zůstává pouze regionální mocností a její význam ve světě se zvyšuje jen velmi pomalu.

Druhým problémem je neexistence jednotlivých škol geopolitického myšlení, jako tomu bylo například na Západě nebo v Japonsku. Přesto se v něm profilují dva významné politické proudy – hinduistický nacionalistický a sekularistický. Mezi nimi však nikdy neexistovala jednoznačná dělící linie a jejich názory a cíle se častokrát prolínaly.

Třetím faktem je, že po válce s Čínou v roce 1962 lze sledovat útlum indického geopolitického myšlení, kdy se jednotlivé strategie opíraly o starší koncepty, které v té době ztrácely relevanci a byla nutná jejich aktualizace, neboť indické elity se věnovaly převážně vnitřním hrozbám, z nichž mnohé nebyly reálné.

S ekonomickou transformací započatou v 90. letech se Indie začala rychleji rozvíjet a postupně zlepšila svoje postavení v regionu a ve světě. Paralelně s tím vzniklo několik akademických prací, které pojednávaly o indické geostrategii

Vaidya	Nehru	Krishnappa a Princy	Albuquerque	Curzon	Komaki
praktická	formální/ praktická	praktická	praktická	formální/ praktická	formální/ praktická
interní	interní s externími prvky	interní s externími prvky	externí	externí	externí
námořní strategie	indická strategie a filozofie	indická strategie	portugalská strategie	britská geopolitika	panasianismus
regionální	regionální/ globální	globální	regionální	regionální	regionální
hegemonie v Indo- oceánském prostoru	Indie jako velmoc, synkreze kultur	Indie jako velmoc	hegemonie v Indo- oceánském prostoru	hegemonie v jižní Asii	boj proti Britskému impériu
silné válečné loďstvo, síť strategických bodů v Indickém oceánu	pomoc při dekolonizaci, spolupráce v Hnutí nezúčast- něných zemí a v IORA	definování indických strategických zájmů	vybudování strategických bodů v Indickém oceánu	stabilizace hranic	podpora Indické národní armády a vlády Svobodné Indie

(Rajendra 2014, Sanjay 2015) avšak jen málo z nich se prosadilo do praktické roviny (Krishnappa, Princy 2012). Tvorba indické geopolitiky proto stále zůstává většinou v rukou politických elit, jejichž chování je ovlivňováno volebními cykly. Proto se také jejich strategické preference častokrát mění, což ovlivňuje i geopolitickou situaci země. Významným faktorem je i poddimenzované univerzitní školství (jakož i nedostatečná spolupráce akademiků s politickými kruhy), jež není schopno vytvořit kvalitní a udržitelné prostředí pro akademiky zabývající se výzkumem geopolitiky, kteří by tak mohli vyvíjet a obhajovat jednotlivé koncepty, které by se následně staly součástí dlouhodobější indické geopolitické strategie. Současným cílem indické geopolitiky zůstává především vnitřní stabilizace Indie, zřetelná je ale i snaha upevnit postavení Indie jako regionální velmoci, která by se mohla postupně stát i globálním aktérem ovlivňujícím světové dění.

Literatura

- ACHARYA, A., BUZAN, B., eds. (2010): *Non-Western International Relations Theory: Perspectives on and beyond Asia*. Routledge, New York.
- ANAND, M. (2009): *India-Relations: Analysing Regional Implications*. IPCS, New Delhi.

- BAJPAI, K., BASIT, S., KRISHNAPPA, V. (2014): *India's Grand Strategy: History, Theory, Cases (War and International Politics in South Asia)*. Routledge, New York.
- BEHERA, N. CH. (2010): Re-imagining IR in India. In: Acharya, A., Buzan, B., eds. (2010): *Non-Western International Relations Theory: Perspectives on and beyond Asia*. Routledge, New York, 92-117.
- BRABEC, J. (1989): *Sikhovia a pandžábska dráma*. Pravda, Bratislava.
- BREWSTER, D. (2011): Indian Strategic Thinking about East Asia. *Journal of Strategic Studies*, 34, 6, 825-852.
- BREWSTER, D. (2018): Indian Ocean Base Race: India Responds. <https://www.lowyinstitute.org/the-interpretor/indian-ocean-base-race-india-responds> (23.07.2018).
- COHEN, S. B. (1973): *The Geography and Politics in the World Divided*. Oxford University Press, Oxford.
- COHEN, S. B., DASGUPTA, S. (2012): *Arming without Aiming: India's Military Modernization*. Brookings Institution Press, Washington.
- CURZON, G. N. (1909): *The Place of India in the Empire*. John Murray, London.
- DEÁK, D. (2015): India v priestore, čase a imaginácii. *Historická Revue*, 26, 1, 6-11.
- DIJKINK, G. (1998): Geopolitical Codes and Popular Representations. *GeoJournal*, 46, 1, 293-299.
- DODDS, K. (1997): *Geopolitics in Antarctica: Views from the Southern Oceanic Rim*. John Wiley & Sons, New Jersey.
- DUNN, K., SHAW, T. (2001): *Africa's Challenge to International Relations Theory*. Palgrave, New York.
- GANGULY, S. (2003): India's Foreign Policy Grows Up. *World Policy Journal*, 20, 1, 41-47.
- GORDON, S. (2014): *India's Rise as an Asian Power: Nation, Neighborhood and Region*. Georgetown University Press, Washington.
- HALL, I. (2016): The Persistence of Nehruvianism in India's Strategic Culture. In: Tellis, A. J., Szalwinski, A., Wills, M. (eds.): *Strategic Asia 2016-2017: Understanding Strategic Cultures in the Asia-Pacific*. The National Bureau of Asian Research, Washington, 141-167.
- HOWARD, M. (1978): *War and Liberal Conscience*. Rutgers University Press, New Jersey.
- CHAN, S., MANDAVILLE, P., BLEIKER, R. (2001): *The Zen of International Relations: IR Theory from East to West*. Palgrave, New York.
- CHATURVEDI, S. (1998): Common Security: Geopolitics, Development, South Asia and the Indian Ocean. *Third World Quarterly*, 19, 4, 701-724.
- CHATURVEDI, S. (2003): Towards Critical Geographies of Partitions: Views on and from South Asia. *Environment and Planning D, Society and Space*, 21, 2, 148-153.
- CHOPRA, V., MISHRA, R., SINGH, N. (1984): *Agony of Punjab*. Patriot Publishers, New Delhi.
- KAPUR, A. (1976): *India's Nuclear Option: Atomic Diplomacy and Decision Making*. Praeger Publishers, New York.
- KAPUR, A. (1996): *The Foreign Policy of India and Her Neighbours*. Macmillan, Basingstoke.
- KAUTILIYA (1992): *Arthashastra*. Penguin Books, London.
- KAZAM, M., PAHLAVANI, M. (2013): Džaiǵáh (Džumuhuriye ye Islami ye Iran) dar ravabet e Hend va Eyalat Motahide ye Amrika. *Pežuhešnáme Irani dar Siyasat beinu Mellali*, 1, 1, 68-93.
- KOFROŇ, J. (2012): Geopolitika na pomezí geografie a mezinárodních vztahů. Mezi prostorem intersubjektivním a objektivním. *Mezinárodní vztahy*, 47, 2, 57-78.
- KOTHARI, R. (1997): Fragments of a Discourse: Towards Conceptualization. In: Sathyamurthy, T. (1997): *State and Nation in the Context of Social Change*. Oxford University Press, Delhi, 38-54.

- KRISHNAPPA, V., PRINCY, G., eds. (2012): *Grand Strategy for India 2020 and Beyond*. IDSA (Insitute for Defence Studies and Analyses), New Delhi.
- KURFÜRST, J., BAAR, V. (2016): Kritická geopolitika jako zrcadlo neviditelné skutečnosti: k možnostem větší použitelnosti disciplíny. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 60, 1, 3–17.
- KUUS, M. (2010): *Critical Geopolitics*. In: Denemark, R. (ed.) (2010): *The International Studies Encyclopedia*. Blackwell, New Jersey, 683–701.
- LAŠ, L., BAAR, V. (2014): Japonská geopolitika imperiálního období. *Geografie*, 119, 4, 364–383.
- MEARSHEIMER, J. J. (2001): *The Tragedy of Great Powers Politics*. Norton, New York.
- MOHAN, R. (2003): *Crossing the Rubicon: The Shaping of India's New Foreign Policy*. Viking, New Delhi.
- NEHRU, J. (1956): *Independence and After. A Collection of Speeches 1946–1949*. Ayer Company Publishing, Manchester.
- NEHRU, J. (2004): *The Discovery of India*. Penguin, London. 5th edition.
- OGDEN, CH. (2014): *Indian Foreign Policy*. Polity, Cambridge.
- Ó TUATHAIL, G. (1999): *Understanding Critical Geopolitics: Geopolitics and Risk Society*. In: Gray, C., Sloan, G. (eds.): *Geopolitics, Geography and Strategy*. Frank Cass, London, 107–124.
- PAL, B. CH. (1916): *Nationality and Empire*. Thacker, Spink & Co., Calcutta.
- PANIKKAR, K. M. (1945): *India and the Indian Ocean: An Essay on the Influence of Sea Power on Indian History*. The Macmillan Company, New York.
- PANT, V. (2009): A Rising India's Search for a Foreign Policy. *Orbis*, 53, 1, 250–264.
- RAJENDRAM, D. (2014): *India's New Asia-Pacific Strategy: Modi Acts East*. Lowy Institute, Sydney.
- SANJAY, V. (2015): *The Indian Ocean in 2015*. Institute of Peace and Conflict Studies, New Delhi.
- SASTRI, S. (1943): *Geopolitics of India and Greater India*. Madhu's printers and publishers, Bangalore.
- SATO, S., IKEDA, J., CHEN, CH., CHO, Y. (2011): Re-examination of "Non-Western" International Relations Theories. *Kyoto Working Papers on Area Studies*, 118, 1, 1–94.
- SCOTT, D. (2006): India's "Grand Strategy" for the Indian Ocean: Mahanian Visions. *Asia-Pacific Review*, 13, 2, 97–129.
- SCOTT, D. (2008): The Great Power "Great Game" between India and China: "The Logic of Geography". *Geopolitics*, 13, 1, 1–26.
- SEN, D. (1975): *Basic Principles of Geopolitics and History: Theoretical Aspects of International Relations*. Concept Publishing Company, Delhi.
- SIBAL, A. (2013): *India: Strategic Challenges and Responses*. Vivekananda International Foundation, Delhi.
- SIKRI, R. (2009): *Ravabet e Iran va Hend. Daneškade ye Motale'at e Jahan e Daneshgah e Tehran*, Tehran.
- STRNAD, J. a kol. (2003): *Dějiny Indie*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha.
- TANHAM, G. K. (1992): *Indian Strategic Thought: An Interpretive Essay*. RAND, Santa Monica.
- TANHAM, G. K., BAJPAI, K., MATTOO, A. (1996). *Securing India: Strategic Thought and Practice*. Manohar Publishers and Distributors, New Delhi.
- UBAIDULLOEVA, Z. (2011): Jawaharlal Nehru's Asianism and Japan. *Journal of International and Advanced Japanese Studies*, 3, 1, 15–34.
- VAIDYA, K. (1949): *The Naval Defence of India*. Thacker, Bombai.
- VARSNEY, A. (1993): *Contesting Meanings: India's National Identity, Hindu nationalism, and the Politics of Anxiety*. Daedalus, Los Angeles.

WALLIS, G. (1970): Chronopolitics: The Impact of Time Perspectives on the Dynamics of Change. *Social Forces*, 49, 1, 102–108.

WALZ, K., BULL, H., BUTTERFIELD, H. (1979): *Theory of International Politics*. Addison-Wesley, Boston.

SUMMARY

The Indian Geopolitical Thought during the Postcolonial Period

India is a country with rich but turbulent historical development and has passed through many complications. Following independence in 1947, India's policy-makers tried to turn the country into a great power that would affect political processes in the world. There are many works, papers, and analyses concerned with Indian geopolitics, but only a few analyze Indian geopolitical and geostrategic thought. In this sphere of research two approaches have arisen. The first, represented by Tanham, Bajpai, and Pant, claims that no kind of Indian geopolitical or geostrategic thought exists. The approach further assumes that if there is some strategic effort, it does not possess an institutionalized form, nor does it reflect strategic and security challenges in South Asia. According to Tanham et al., Indian elites, who control Indian strategy, tend to ignore some regional challenges, and are only concerned with their own priorities. The second approach is represented by Cohen and Dasgupta, who claim that the lack of strategic thought is linked to geographical, historical, and cultural reasons. India passed through an economic transformation in the 1990s and economic development was the first priority for the Indian elites, so they were not concerned with developing an Indian geostrategy. In facing geopolitical and security problems they used so called strategic deterrence, diplomatic negotiations, and peaceful solutions. Behera sees a lack of geopolitical and strategic thought in the academic environment, where there are not many institutions or institutes that analyze geopolitics. One reason for this is the underfinanced framework of universities (with the exception of Jawaharlal Nehru University in Delhi).

In Indian geopolitical thought we can identify two dominant approaches. The first, Kautilyanism, is named after Kautiliya, an ancient Indian philosopher who developed a theory of mandalas (groups of states) and *matsya-nyaya* (law of the fish, where bigger fish eats smaller one). For preserving a state or a kingdom, the ruler must use some *upays* (actions) – *danda* (punishment), *maya* (illusion), *indrajala* (*trickery*) etc. The second approach is Nehruvianism, which was established by the first Indian prime minister Jawaharlal Nehru. Nehruvianism is a mixture of realism and idealism (influenced by Gandhi) that was popular in developing nations and was inspiration on ideas of decolonization and non-alignment.

Indian geopolitical and strategic thought is complex and consists of internal sources (Indian religion, philosophy or culture) – some Indian authors and policymakers (Kautiliya, Nehru, Pal) – and external ones (ideologies and cultures outside of India), including the strategies of the Portuguese and British Empire (Curzon), the Japanese imperial school (Komaki) and Iranian academics (Sikri, Kazam & Pahlavani). After independence, Indian geopolitics was focused on decolonization of developing nations, non-alignment, and some regional issues (cooperation in the geopolitical space of the Indian Ocean). After the defeat in the war with China in 1962, there were many internal problems (uprisings, separatism, social problems). These issues disrupted the internal stability of the country requiring the Indian geopolitics of the time to concentrate on internal stabilization.

The main opportunities and challenges of current Indian geopolitics are, the stabilization of the situation in Kashmir, appeasement or regulation of relations with China, control and hegemony in the Indian Ocean, influence in Central Asia, and the struggle with terrorism and international crime. Inside India, the main priorities are regional development, elimination of poverty, and the struggle with separatist groups.

PODĚKOVÁNÍ

Příspěvek byl vytvořen s podporou projektu Interní grantové agentury Ostravské univerzity „Priority indické geopolitiky ve 21. století“ (SGS07/PřF/2016).